

УДК 784.038.51 (477)

DOI 10.32461/2226-2180.39.2021.238716

Цитування:

Муравіцька С. С. Класичний кросовер у сучасному музичному просторі України. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 39. С. 179-183.

Muravitska S. (2021). Classical crossover in the modern musical space of Ukraine. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 39, 179-183 [in Ukrainian].

Муравіцька Світлана Степанівна, старший викладач кафедри естрадного співу Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва, аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва
<https://orcid.org/0000-0002-9378-0186>
muravytska.svitlana@tnu.edu.ua

КЛАСИЧНИЙ КРОСОВЕР У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Мета роботи. У статті розглянуто генезу класичного кросовера та прослідковано його розвиток в українському культурно-мистецькому просторі. **Методологія дослідження** передбачає поєднання історико-культурного, аналітичного та компаративного методів, що дозволило з'ясувати місце класичного кросоверу в сучасній музичній культурі. **Наукова новизна** дослідження полягає у тому, що в українській науці вперше розглядаються українські представники класичного кросовера. **Висновки.** На межі ХХ – ХХІ ст. одним із напрямів, що синтезує здобутки академічного і естрадного (рок, поп, електронна музика) мистецтва, став класичний кросовер. Витоки цього напрямку є більш давніми і сягають корінням 1960-ті рр., коли здійснювалися перші спроби синтезу академічного та естрадного виконавства. Відомі українські співаки академічної школи Д. Гнатюк, Ю. Гуляєв, А. Мокренко, Д. Петриненко, Л. Остапенко виконували як класичні, так і естрадні твори. Сьогодні яскравим прикладом синтезу академічного і естрадного вокального мистецтва є дуети Ф. Мустафаєв – Т. Самая та В. Степова – В. Сінчук. Українська співачка, сопрано нового покоління Аріна Домські є єдиною представницею української сцени, яка послідовно звертається до напрямку класичного кросовера, синтезуючи у різний спосіб естрадний та академічний вокальний репертуар.

Ключові слова: академічне музичне мистецтво, вокальна естрада, звукоформування, класичний кросовер.

Muravitska Svitlana, Senior Lecturer of the Department of Variety Art Singing of the Kyiv Municipal Academy of Circus and Variety Arts, PhD Student at the National Academy of Culture and Art Management

Classical crossover in the modern musical space of Ukraine

The purpose of the article is to consider the genesis of the classical crossover and traces its path of development in the Ukrainian cultural and artistic space. **The methodology** involves a combination of historical and cultural, analytical, and comparative methods, which clarified the place of the classical crossover in modern music culture. **The scientific novelty** of the study is that for the first time in Ukrainian science, Ukrainian representatives of the classical crossover are considered. **Conclusions.** At the turn of the 20th – 21st centuries one of the areas that synthesize the achievements of academic and variety (rock, pop, electronic music) art has become a classic crossover. The origins of this trend are more ancient and go back to the 1960s when the first attempts were made to synthesize academic and variety performance. Famous Ukrainian singers of the academic school D. Hnatiuk, Yu. Gulyaev, A. Mokrenko, D. Petrinenko, L. Ostapenko performed both classical and variety works. Today, a striking example of the synthesis of academic and variety vocal art is the duets of F. Mustafayev – T. Samaya and V. Stepova – V. Sinchuk. Ukrainian singer, soprano of the new generation Arina Domska is the only representative of the Ukrainian scene, which consistently turns to the direction of the classical crossover, synthesizing in its performance variety and academic vocal repertoire.

Key words: musical art, mass culture, academic music, variety art vocal, vocal performance, sound formation, classical crossover.

Актуальність теми дослідження. Творчість співаків, які працюють в напрямку класичний кросовер, можна вважати еталоном для сучасного естрадного вокального виконавства. Цей стиль налічує багато прихильників, і це, безумовно, демонструє масштабність класичного кросоверу як

художнього явища. Однак сьогодні в Україні таких виконавців, що органічно поєднують академічний спів та сучасну музику неакадемічних напрямів, майже не має. Основними причинами відсутності в Україні виконавців класичного кросоверу є особливості соціокультурної ситуації, а саме

несформованість відповідної слухачької

аудиторії. В контексті трансформаційних

процесів, що відбуваються в сучасній українській естраді і шоу-бізнесі, виникає потреба розвитку та промоції цього дуже популярного у світі напрямку в сучасній вокальній естрадній музиці. Для того, щоб класичний кросовер зміг зайняти достойне місце в українському культурно-мистецькому просторі, він потребує не лише промоції та державної підтримки, а й детального наукового розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтез класичної та естрадної музики, у тому числі напрям класичний кросовер, вивчали у своїх працях українські (М. Мозговий, В. Тормахова, Т. Самая), російські (А. Цукер, Л. Данько, Д. Журкова, Л. Баяхунова, О. Семенченко) науковці. Однак творчість українських виконавців, у творчості яких можна вбачати паростки класичного кросовера як актуального напрямку сучасного естрадного мистецтва, ще не розглядалося. Дослідження класичного кросовера надасть можливість визначити його художньо-естетичні характеристики як самостійного напрямку вокального мистецтва естради та визначити перспективи розвитку в українському культурно-мистецькому просторі.

Мета статті – виявити генезу напрямку класичний кросовер та прослідкувати його розвиток в українському культурно-мистецькому просторі.

Виклад основного матеріалу. Стан сучасного музичного мистецтва помітно відрізняється від художньої творчості минулих епох своєю прогресивністю, динамічністю та сміливими мистецькими експериментами. Однак найкращі класичні музичні твори продовжують звучати зі сцени, як в оригінальному, так і в оновленому (зміна аранжування та вокально-виконавських прийомів, режисерських ідей, сценографії тощо) вигляді. «Осучаснення» класики допомагає її популяризувати та знайомити публіку зі світовими шедеврами музичного мистецтва.

На думку української мистецтвознавиці Т. Самаї, одним із базових принципів естрадного мистецтва є синтетичність, до якого належить музична естрада (джаз, рок та поп-напрями). В такому контексті класичний кросовер як синтетичний напрям можна сміливо розглядати як естрадний, де відбувається гармонічне поєднання елементів класичної музики з страдними течіями. Дослідження класичного кросовера як мистецького феномена має величезний потенціал для розвитку естрадознавства завдяки ґрунтовним дослідженням творчих досягнень представників цього напрямку.

Творчі експерименти синтезу класики та естрадної музики активно відбувалися в останній декаді ХХ століття. Перш за все, слід згадати проєкт «три тенори» у складі Лучано Паваротті, Пласідо Домінго й Хосе Карераса, які у 1990 році на церемонії відкриття світового кубку ФІФА у Римі (Італія) презентували оперне мистецтво масовій аудиторії поза станами традиційного оперного театру. Цікавим продовженням був багаторічний проєкт Лучано Паваротті під назвою «Лучано Паваротті і друзі», основою якого були вокальні номери з відомими поп- та рок-співаками, серед яких Стінг, Дж. Браун, Е. Клептон, С. Діон, Б. Адамс, Е. Джон, Л. Річі, М. Керрі, Ені Ленокс та інші.

Цікавими пошуками нових музичних форм поєднання року з класичною традицією можна розглядати славетну «Барселону», виконану рок-співачом Фредді Мерк'юрі та представницю італійської школи *bel canto* Монсеррат Кабальє. Серед яскравих представників класичного кросовера – Андреа Бочеллі, Сара Брайтман, Алессандро Сафіна, Емма Шаплін, Джош Гробан та ін. Цей жанр набув такої великої популярності, що журнал «Billboard» з середини 1990-х рр. створив для кросоверу окремий чарт серед своїх хіт-парадів. Також *класичний кросовер* (classical crossover) офіційно був зафіксованим як номінація музичної премії «Grammy».

Якщо говорити не про західну, а українську естрадну музику, то формування цього напрямку відбувалось в інших соціальних-культурних умовах. 1960-ті рр. в СРСР, куди входила й Україна, ознаменований не лише бурхливим науково-технічним прогресом, що змінив погляд на мистецтво, а й змінами на ідеологічному ґрунті. Під впливом західної культури радянська естрада збагачується новими музичними ритмами та стилями, з'являється нова естетика звуку, яку нині називають «саунд» (від англ. sound – звук, звучання). Естрадно-вокальне мистецтво починає відігравати важливу роль у відродженні та актуалізації національних традицій, в інтеграції та культурному розвитку суспільства.

У вокальній естраді відбуваються значні зміни: пісні агітаційного і пропагандистського характеру поступаються місцем творам ліричного спрямування. З'являються вокальні шедеври, що стали класикою української вокальної естради: «Пісня про рушник», «Два кольори», «Чорнобривці», «Києве мій» та ін. Їхніми авторами були відомі академічні композитори І. Шамо, П. Майборода, О. Білаш та ін., які писали на вірші провідними поетипіснярами М. Ткачем, А. Малишком, Б. Олійником, Д. Луценком, М. Сингаївським,

Д. Павличком та ін. Ці пісні були наповнені мотивами високої і ніжної лірики, любові до матері, рідної землі, маленької батьківщини. Для виконання естрадних пісень запрошували співаків з академічною вокальною школою, серед яких назвемо Ю. Гуляєва, Д. Гнатюка, Л. Остапенко, А. Мокренка, Д. Петриненко та ін. Ці виконавці були універсальними співаками-сумісниками, які «враховували специфіку усіх трьох основних вокальних напрямів – народного, академічного, та естрадного. Їх унікальна природна обдарованість, майстерність проникнення в таємниці вокального естрадного мистецтва протиставлялася всім негативним судженням щодо масової пісні. У світовому сучасному вокальному мистецтві цей синтез має свою назву – «класичний кросовер»» [4, 19].

Розглядаючи сучасний стан *класичного кросоверу* в Україні, можемо стверджувати, що на українській національній естраді він, на жаль, й досі ще у процесі становлення. Серед поодиноких прикладів згадаємо дует Народного артиста України Фемій Мустафасва і заслуженої артистки України Тетяни Самаї, які у 2003 р. на фестивалі «Слав'янський Базар у Вітебську» в концерті майстрів мистецтв України виконали пісню Франческо Сарторі «Time to Say Goodbye» на український переклад Наталії Науменко «Час казати прощай». Їх виконання є яскравим прикладом класичного кросовера, де поєднуються академічний і естрадний вокал як у вокальній естетиці, так і у звукоформуванні. Ф. Мустафаєв спирається на вокальну естетику «еталонного» співацького звуку зі звукоформуванням у високій позиції. Т. Самая формує звук у мовленнєвій позиції та використовує сучасну вокальну естетику (субтон), притаманну естрадному вокалу.

До класичного кросоверу можна віднести дует Народної артистки України Валентини Степової та соліста рок-гурту «Галактика» Вячеслава Сінчука, які у 2003 р. виконали пісню Хуліо Іглесіаса «When You Tell Me That You Love Me» в сольному концерті артистки. І якщо В. Сінчук співає з притаманною рок-виконавцям експресивною енергією, то В. Степова, вихованка класу Є. Мірошніченко, залишається в межах класичної української вокальної школи. Свої пошуки у напрямі класичного кросоверу артистка продовжила і далі, її репертуар сьогодні складається як з класики, так і з естрадних та українських народних пісень.

Серед молодих українських виконавців, що звертаються до напряму класичний кросовер, можна назвати Аріну Домські, яку називають сопрано нового покоління. Вона отримала академічну вокальну освіту у Київському державному музичному училищі імені Р. М. Глієра та Національній музичній

академії імені П. І. Чайковського у класі народної артистки СРСР Діани Петриненко. На сьогоднішній день вона є однією з відомих виконавиць цьому напряму не лише в Україні, але і в Східній та Західній Європі. Аріна Домські затребувана і користується популярністю, доказом того є повні концертні зали, де вона виступає. Репертуар співачки складається з композицій, які вона виконує англійською, італійською, китайською, французькою, чеською, українською та іншими мовами. На її концертах панує неймовірна атмосфера, що дозволяє глядачеві поринути в світ духовності, краси та гармонії високого музичного мистецтва.

Слід зауважити, що сама Аріна початок своєї творчої кар'єри пов'язувала з шоу-індустрією в напрямі поп-музики: вона брала участь в талант-шоу «Фабрика зірок» (2007) та «Суперзірка» (2010), випустила кілька кліпів у 2008 р., виступала на національному відборі на пісенний конкурс «Євробачення» у 2010 р. Цього ж року Аріна Домські отримує гран-прі «Фаворити успіху» в номінації «Прорив року», а компанія «Moon records» випускає її дебютний альбом під назвою «Коли думаємо про одне».

Однак молода співачка відчувала потребу у подальших творчих пошуках власної індивідуальності та зосередилася на студійній роботі. Після року експериментів вона презентувала свій перший сингл «Ті амего» в напрямі класичний кросовер. Перший публічний виступ співачки в новому амплуа відбувся на Віденському балі в Казахстані. В 2011 р. відеокліп на цю композицію потрапив в ротачію британського музичного телеканалу СМТV і ознайомив європейського глядача з Аріною Домські. Так почався творчий період співачки в напрямі класичний кросовер.

Бажання створити власний індивідуальний імідж та впізнаваний саунд, а також реалізація унікальних можливостей поєднання академічного та естрадного вокалу підштовхнуло Аріну Домські до ідеї створення масштабного концертного проекту, здатного привернути увагу публіки до високого мистецтва. Так з'являється унікальне дійство «Opera Show», в якому презентовані фрагменти відомих оперних шедеврів різних епох. Глядач на концерті може ознайомитися з творами Г. Генделя, В. А. Моцарта, О. Бородіна, П. Чайковського, Дж. Пуччіні, а також сучасною академічною музикою. Театральне дійство упродовж 90 хвилин складається з 24 номерів, що охоплюють різні епохи і художні напрямки Вистава супроводжується світловим оформленням, реквізитом, відеоінсталяціями, хореографічними постановками. Номери в програмі – це окремі театральні історії, в яких задіяні: музиканти, хор та балет [6].

Однією з головних особливостей програми «Opera Show» Аріни Домські є шоу, яке ламає стереотипи сприйняття класичної музики, та осучаснене звучання класичних музичних композицій. Її концерт – це театралізоване шоу в якому задіяний оркестр, артисти балету, реквізит і відеоінсталяції, а кожен твір – це маленька театральна історія. Аріна Домські у програмі «Opera Show» виступає у ролі виконавиці, продюсера, режисера і автора своєї музики. У мистецькому проєкті «Opera Show» усі вокальні твори створені за літературними текстами самої співачки, а тематика номерів демонструє широкий діапазон інтересів артистки. Оригінальний репертуар Аріни Домські відрізняється від музичних композицій інших відомих представників напряму класичний кросовер. Сама співачка говорить про це так: «Якщо розглядати виконавців цього напряму з інших країн, то я відрізняюся від колег тим, що велика частина мого репертуару заснована на оригінальних творах. Я не роблю кавер-версії композицій Сари Брайтман, Андреа Бочеллі, як робить більшість співаків. Я створюю свої твори. Навіть якщо і включаю в репертуар відомі композиції, то і їм намагаюся надати оригінальне звучання» [3].

Зробимо невеличкий екскурс по музичних сторінках мистецького проєкту Аріни Домські. Програма «Opera Show» складається з двох актів. Перший акт відкриває номер «Dance of life», що спирається на тему Г. Ф. Генделя з «Сарабанди». У творі ми бачимо синтез академічної традиції і танцювальної естради завдяки поєднанню генделівської мелодії з ритмікою диско-стилю, семплами («sample» – зразок), репом, а також використанню елементів балетної пластики. Таке поєднання електронної музики та акустичних інструментів, чергування рефренів у вигляді рокових рифів завершується у кодї вокальним колажем подібно до Емми Шаплін з фільму «П'ятий елемент».

У номері «Adagio» використана тема Б. Марчелло – Й. С. Баха (Адажіо D-moll), заснована на гармонічній секвенції, що є характерним як для музики бароко, так і для сучасної. Аріна Домські переважно співає в академічній (високій) позиції і лише інколи використовує мовленнєву (естрадную). В цій сцені ми бачимо синтез не лише у музичній складовій, а й у хореографічній через використання балетною групою трюкових елементів як сучасних танців, так і класичних екзерсисів.

У виконавській техніці співачка застосовує прийом субтон в поєднанні із активним сформованим звуком. Наприклад, сьомий номер «Чіо-Чіо-Сан», заснований на знаменитій арії з опери Дж. Пуччіні «Мадам

Батерфляй» вирішений яскравою сценографією з аранжуванням, що стилістично нагадує творчість французької співачки Мілен Фармер, гурту «Еніґма», а вокальна виконавська манера перегукується з італійкою Джорданою Філіппою.

Другий акт вистави починає арія «Відлітай на крилах вітру» з опери О. Бородіна «Князь Ігор», яка зроблена як синтез стилів хаус й диско. Друга сцена продовжує російський вектор класичної музики твором П. Чайковського «Адажіо» з його балету «Лебедине озеро». Новацією співачки є виконання цієї відомої теми англійською мовою в поп-стилі з відхиленням в гармонічній структурі.

Деякі номери розпочинаються через відео-брідж Аріни Домські, як, приміром, третя сцена – вступ до балету «Лускунчик» П. Чайковського, що креативно переходить до знаменитого «Щедрика» в аранжуванні М. Леонтовича.

Четверта сцена, побудована на темі Е. Гріга «Solveig», що також синтезується з сучасними ритмами. Молода співачка у своєму проєкті не забула звернутися і до мюзиклу, зокрема включила в свою програму твір з відомого мюзиклу Е. Ллойд Веббера «Примара опери».

У шоу доречно продумана аудіовізуалізація, що робить його сучасним, при цьому зберігаючи класичні театральні традиції. Для кожної пісні підібрано відеофон, кольорова гама, створена відповідна атмосфера до історичної епохи – все це збагачує та доповнює сприйняття музичних творів. У деяких номерах було використано сучасну графіку, відтворювалися ескізи театральних художників-декораторів минулого століття, застосовувалися світлові спецефекти, наприклад «оживлення» картини С. Боттічеллі «Весна».

Музичні критики відзначають, що «Opera Show» Аріни Домські – новий формат театральної постановки, який успішно апробований в нашій країні і за кордоном. Він допоможе залучити в оперний театр значні потоки слухачів: як шанувальників жанру, так і широкі маси людей, що живуть в атмосфері популярної культури. Крім того, стильове оновлення традиційного, апробованого століттями жанру, представляється необхідною умовою для його подальшого успішного функціонування в епоху глобалізації та конвергенції цінностей різних культур» [7].

Проєкту був високо оцінений на щорічній церемонії нагородження міжнародною премією в галузі мистецтва «Diafa Awards» у 2018 р. в Дубаї, яку також називають «Арабським Оскаром». Цей захід транслювали в прямому ефірі телеканалу LBC і найбільшого музичного

каналу регіону «Rotana Music». Аріна Домські відкривала своїм виступом церемонію нагородження, де її шоу отримало премію за популяризацію класичної музики в світі, за прищеплення культурних цінностей, що фактично і є головним завданням напряму класичний кросовер.

Аналізуючи творчість співачки Аріни Домські, ми констатуємо, що вітчизняні музичні навчальні заклади сьогодні продовжують успішно виховувати талановитих артистів-вокалістів. Однак існують причини, з яких артисти не можуть себе реалізувати і в естрадному мистецтві, і в академічному. Приміром, в вокальному мистецтві естради це може бути надмірне захоплення технологіями шоу-індустрії з використанням примітивного, беззмислового музичного матеріалу. Також може бути несприятливі умови в концертно-студійній роботі. Згадаємо й відсутність установ та творчих організацій в Україні, які підтримували б молоді кадри у їх творчих пошуках. Ця проблема лежить передусім в економічній площині, ніж стосується дефіциту високопрофесійних спеціалістів, які вимушені шукати свою затребуваність за кордоном. Підтримка класичного кросоверу дасть можливість розширити художньо-естетичні характеристики національної вокальної культури.

Висновки. На межі XX – XXI ст. одним із напрямів, що синтезує здобутки академічного і естрадного (рок, поп, електронна музика) мистецтва, став класичний кросовер. Витоки цього напряму є більш давніми і сягають корінням 1960-ті рр., коли здійснювалися перші спроби синтезу академічного та естрадного виконавства. Відомі українські співаки академічної школи Д. Гнатюк, Ю. Гуляєв, А. Мокренко, Д. Петриненко, Л. Остапенко виконували як класичні, так і естрадні твори. Сьогодні яскравим прикладом синтезу академічного і естрадного вокального мистецтва є дуети Ф. Мустафаєв – Т. Самая та В. Степова – В. Сінчук. Українська співачка, сопрано нового покоління Аріна Домські є єдиною представницею української сцени, яка послідовно звертається до напряму класичного кросовера, синтезуючи у різний спосіб естрадний та академічний вокальний репертуар.

Література

1. Баяхунова Л. Б. Классический кроссовер в культурном пространстве России. URL: http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/alhome/news/KVM_archive/articles/2012/03/2012-03_r_kvms7.pdf (дата звернення 18.10.2019).
2. Журкова Д. А. Классическая музыка в современной массовой культуре России: автореф. дисс. ... канд. культурологии: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры». Москва, 2012. 32 с.
3. Зайцева Т. Арина Домски: «Мои главные вершины еще впереди!». URL: <http://pressorg24.com/society/4668-arina-domski-moi-glavnye-vershiny-eshche-vperedil> (дата звернення 21.11.2019).
4. Самая Т. В. Вокальное мистецтво естради: український контекст. Київ: Четверта хвиля, 2019. 153 с.
5. Семенченко Е. В. Классический кроссовер как объект массовой культуры. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. № 1 (63). С. 165–167.
6. Opera Show – одно из самых роскошных и эксклюзивных шоу в мире. URL: http://arinadomski.com/offers/opera_show/ (дата звернення 23.04.2020).
7. Opera Show – Arina Domski. URL: <https://korrespondent.net/lifestyle/afisha/4150550-Opera-Show-Arina-Domski> (дата звернення 11.04.2020).

References

1. Bayakhunova, L. B. (2012). Classical crossover in the cultural space of Russia. URL: http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/alhome/news/KVM_archive/articles/2012/03/2012-03_r_kvms7.pdf [in Russian].
2. Zhurkova, D. A. (2012). Classical music in modern mass culture of Russia. Extended abstract of the candidate's thesis. Moscow [in Russian].
3. Zaitseva, T. (2016). Arina Domski: «My main peaks are still ahead!». URL: <http://pressorg24.com/society/4668-arina-domski-moi-glavnye-vershiny-eshche-vperedil> [in Russian].
4. Samaya, T. V. (2019). The Variety Vocal Art: Ukrainian context. Kyiv [in Ukrainian].
5. Semenchenko, E. V. (2016). Classical crossover as an object of mass culture. Historical, philosophical, political, and legal sciences, cultural studies, and art history. Questions of theory and practice, no.1 (63), pp. 165-167 [in Russian].
6. Opera Show is one of the most luxurious and exclusive shows in the world. URL: http://arinadomski.com/offers/opera_show [in Russian].
7. Opera Show – Arina Domski. URL: <https://korrespondent.net/lifestyle/afisha/4150550-Opera-Show-Arina-Domski> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.03.2021
Отримано після доопрацювання 05.04.2021
Прийнято до друку 09.04.2021